

FRANCESC BURGNET I ARDIACA

L'INSTITUT DEL TEATRE

ENTRE DOS CONGRESSOS INTERNACIONALS
(1929-1985)

Durant una setmana, del 19 al 25 de maig, Barcelona ha acollit el Congrés Internacional de Teatre a Catalunya que ha convocat i organitzat l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona. El Palau de Congressos de Montjuïc ha estat l'escenari del debat sobre *Espais de relació entre les dramaturgies d'àmbit restringit i les dramaturgies majoritàries*, en què intervindran més de 500 congressistes d'arreu del món. El moderníssim i èpic Bob Wilson, renovador del llenguatge teatral a través d'un eclecticisme colossal i exhuberant. O el reconegut mestre Jacques Lecoq, ànima inicial de l'escola del Piccolo Teatro de Milà fundat per Paolo Grassi i Giorgio Strehler l'any 1947. A més, per l'escola de mim que Lecoq obrí a París fa gairebé 30 anys, hi han passat una bona colla d'actors catalans. També hi ha el bellugadís i entusiasta Eugenio Barba que, després de participar en l'aventura del Teatr-Laboratorium de Grotowski, se n'anà a Noruega on fundà un nou Laboratori Teatral, l'Odin Teatret i que dos anys després, el 1966, es traslladà a la ciutat danesa d'Holstebro. O l'utòpic brasiler Augusto Boal entossudit a reanimar una nova pràctica teatral al servei dels oprimits, subversora de la poètica tradicional mitjançant una actitud social compromesa, immediata i directa, sovint a frec de la provocació. O el crític i assagista francès Emile Copferman, autor de treballs tan notables com *Le théâtre populaire, pourquoi?* (1965) i *La mise en crise théâtrale* (1972).

El juny de 1929, el marc de la fastuosa Exposició Universal, Barcelona fou la seu del III Congrés de la Societé Universelle du Théâtre organitzat per l'Institut del Teatre que, en aquell temps dictatorial, duia el nom de Instituto del Teatro Nacional. Ens sembla avinent, doncs, de dedicar uns paràgrafs a la memòria col·lectiva.

LA FUNDACIÓ DE L'INSTITUT DEL TEATRE

L'Institut del Teatre fou fundat l'any 1913, sota els auspicis de la Diputació de Barcelona i la direcció d'Adrià Gual, amb el nom d'Escola Catalana d'Art Dramàtic. A la *Memòria de secretaria* concernent als tres primers cursos de l'Escola, es relaten els prolegòmens quasi fortuïts de la fundació d'aquesta institució. «L'any 1912, el Conservatorio del Liceo Filarmónico-Dramático Barcelonés de Isabel II va sol·licitar de la Diputació Provincial de Barcelona una subvenció per contribuir a les despeses del seu funcionament. En Lluís Duran i Ventosa, aleshores president de la Comissió d'Instrucció Pública i Belles Arts, va veure, en aquesta demanda, l'ocasió propícia per implantar un ensenyament que col·laborés a l'obra catalanitzadora ja iniciada, en altres ordres, per la Diputació, i que a l'ensem comencés a satisfer un anhel públic, reiteradament manifestat, de perfeccionar tots els elements constitutius del teatre català. Conduït així pel seu constant optimisme patriòtic i pel seu amor a

Un moment de la representació de l'obra «Rosas danst Rosas», amb coreografia de Anne Teresa Koersmaeker i música de Thierry de Mey.

la glòria del nostre teatre, va proposar que s'atorgués la subvenció demanada mitjançant la creació, en aquella entitat, d'uns cursos de declamació catalana».

Per tal d'engegar el projecte i «estimant que la implantació d'aquests ensenyaments havia d'ésser objecte d'un pla general que assegurés la seva màxima eficàcia possible, es va encarregar a un home d'amplis i acreditats coneixements sobre la matèria la redacció d'una Memòria sobre aquest pla d'ensenyaments». Aquest home «d'amplis i acreditats coneixements» era Adrià Gual. En les seves memòries (*Mitja vida de teatre*), el fundador del Teatre Íntim (1898) recorda que «durant el mes d'agost de 1912, en Lluís Duran i Ventosa va invitar-me a entrevistar-nos per parlar d'un cert projecte que reclamava un canvi d'impressions amb mi. El resultat de la nostra entrevista va ésser d'encarregar-me l'esbós d'una memòria encaminada a la fundació d'una institució que s'anomenaria Escola Catalana d'Art Dramàtic, per a la direcció de la qual segurament se'm proposaria».

El febrer de 1913, naixia l'Escola Catalana d'Art Dramàtic com a secció depenent del Conservatori del Liceu. El claustre de professors d'aquell primer curs —que disposava d'un pressupost de 5.000 pessetes i al qual es van inscriure 17 alumnes, Pius Daví i Joan Crexells entre altres—, estava format, a més d'Adrià Gual com a director, per Enric Giménez, professor de recitació, Joan Llongueras, encarregat dels estudis de música i del gest, Pompeu Fabra, conferenciant de prosòdia catalana, i Ambrosi Carrion, que havia d'ex-

plicar història del teatre. L'any 1915, l'Escola es deslligà del Conservatori del Liceu i com a institució autònoma passà a dependre de la Mancomunitat de Catalunya, a través d'un patronat que presidia Enric Prat de la Ribera.

Durant la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), la Mancomunitat fou, de primer, modificada i depurada (1924) i, després suprimida (1925), cosa que afectà profundament el sentit original de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic: se li canvià el nom pel de Instituto del Teatro Nacional, el professorat va ser renovat i la llengua catalana —com en totes les corporacions públiques— fou prohibida. Adrià Gual, però, hi continuà com a director, fet que li ocasionà severes i contínues crítiques. Malgrat totes aquestes limitacions, l'escola prosseguí i expandí les seves activitats que, l'estiu de 1929, culminaren en la celebració a Barcelona del III Congrés de la Société Universelle du Théâtre, impulsada per l'actor i director Firmin Gémier (1869-1933), una de les figures cabdals de la renovació naturalista.

L'any anterior, Adrià Gual havia assistit al II Congrés d'aquella associació internacional que s'havia celebrat a París. A les darreres pàgines de les *Memòries*, Adrià Gual conta amb satisfacció que «tant el meu discurs de presentació com el report que vam llegir en la ponència corresponent van col·locar-nos en un lloc digníssim prop de les representacions allí acoblades, (i a més) fou rebuda amb entusiaste assentiment la proposta de tractar, per part nostra, que el propinent

congrés, o sigui el tercer d'aquella societat, se celebrés a Barcelona amb motiu de l'Exposició Internacional que es preparava». Tot i aquest estimulante reconeixement internacional, Gual recorda la incomprensió i les enemistats que pateix a la seva terra: «Allò que arran del pla de la Boqueria era mirat, judicat i moltes vegades apallissat com una senzilla facècia de gents agosarades i gairebé analfabetes, en el si d'aquell congrés, en contacte amb francesos, austríacs, russos, alemanys i italians, era pres en compte i mereixia anotacions al marge dels papers d'informació i de controvèrsia. Aquell congrés, doncs, —explica Gual—, va concedir-nos momentàniament dret a creure en la nostra obra, i donàvem per bons els inacabables mals moments passats durant el seu procés, però n'hi hauria ben bé prou de petjar terra barcelonina per a reviuire el dubte i la malfiança endèmiques que constantment ens entrebancaven».

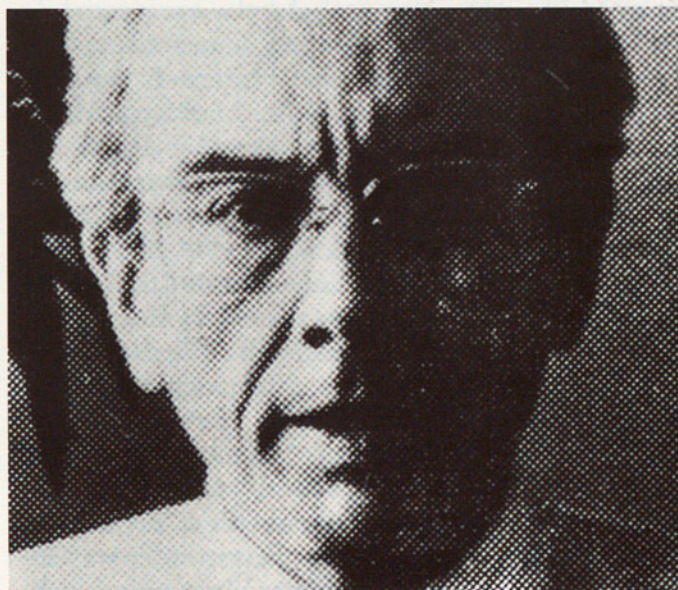
EL CONGRÉS DE L'ANY 1929

Arribat el juny de 1929 tenia lloc a Barcelona, a la Casa dels Canonges, l'esmentat Congrés de la Société Universelle du Théâtre. Tot i que «el nombre de congressistes fou considerable i la seva qualitat força remarkable», tot i que el congrés fou «veritablement un triomf», Adrià Gual assenyalava de seguida les paradoxes d'aquest èxit: «Començar de contactar el nostre esforç teatral amb el de tants altres països significava quelcom, però no penséssiu que els més interessats s'hi lliuessin, per això, a cor obert. S'hi va concórrer, és cert —afirma Adrià Gual—, però més per veure què hi succeïa que no pas per aportar-hi efectivitat d'adhesió i d'entusiasme. Això —afegeix el polèmic fundador de l'Institut del Teatre— es dibuixava en tots els rostres dels nostres confreres. Puc dir, això sí, que els nostres amics estrangers que hi prengueren part varen emportar-se una gran impressió de casa nostra, i no dic del nostre teatre —precisa Gual, amb intencions prou crítiques—, perquè era difícil, per no dir impossible, de descobrir-lo on a penes existia, i cosa més greu, on, malgrat tot el que es deïa o s'havia dit almenys fins aleshores, no es veien enlloc els veritables anhels per tal d'assolir-ne l'existència». Així i tot, Adrià Gual referma que el congrés «va resultar brillant, i no em refereixo pas als resultats pervinguts dels seus acords, perquè el més interessant de la majoria dels congressos que se celebren consisteix en els apropaments entre individus afins a una mateixa idea, i els acords no són més que un pretext per a promoure aquells apropaments». Poc després, el 5 d'octubre de 1929, s'inaugurava l'Exposició Internacional del Teatre, organitzada per l'Institut i incorporada a l'Exposició Universal.

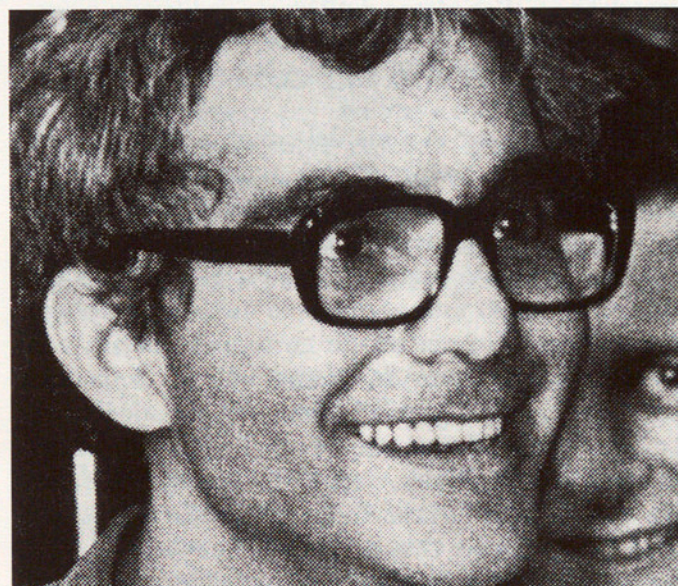
D'aleshores ençà, ha passat més de mig segle però l'Institut ha prosseguit la seva peripècia, a voltes tràgica, a voltes esperançadora. Un cop proclamada la II

Robert Wilson.

Robert Ashleg.

Eugenio Barba.

República, passà a dependre de la Generalitat i canvià el nom pel d'Institució del Teatre. L'abril de 1934, Adrià Gual fou forçat a dimitir i Joan Alavedra en fou nomenat director. L'any 1939 però, tots els projectes de relançament foren avortats. Acabada la guerra, l'Institut, sota la direcció de Guillermo Díaz-Plaja s'enfonsà en una llarguíssima etapa de decadència que perdurà fins la primavera de 1970, en què esclatà la profunda crisi covada lentament en aquella cadavèrica institució. Díaz-Plaja que, com aquell que no diu res, portava 30 anys com a director, hagué de dimitir. Sota la direcció de Hermann Bonnín (1970-1980), l'Institut del Teatre encetà una nova etapa de renovació pedagògica i de reanimació cultural. El 1980, retorna la crisi: Hermann Bonnín és destituït i, simultàniament, diversos departaments són segregats del cos general de la institució. Després de dos anys de tensió, la Diputació acceptà la reunificació de l'Institut i, el 1983, un cop aprovat el nou reglament del centre, Josep Muntanyès, a proposta del claustre general de l'Institut, és nomenat director per un període de quatre anys. Resolta la crisi de 1980, l'Institut ha posat en marxa una política de consolidació pedagògica i de relançament de les activitats culturals. I dintre d'aquestes activitats, en destaca per la seva excepcionalitat aquest Congrés Internacional de Teatre a Catalunya que se celebrarà a Barcelona del 19 al 25 de maig.

Guillem Jordi Graells, subdirector de l'Institut del Teatre, ens explicava no fa gaire que «la idea d'organitzar aquest Congrés Internacional de Teatre va sorgir, primerament de manera poc definida i genèrica, el 1982, i la paternitat de la iniciativa és de Josep Muntanyès, director de l'Institut. En tot cas —afegeix Graells—, i com a fet anecdòtic, recordo que poc abans li havia ensenyat un número de la revista *Cahiers du théâtre* que vaig trobar mentre ordenava l'arxiu de l'Institut i que estava dedicat de manera monogràfica al Congrés de la Société Universelle du Théâtre celebrat a Barcelona el 1929».

OBJECTIUS DEL CONGRÉS

Per tal d'acotar el tema del congrés, es va formar una Comissió Assessora en què, a més de l'Institut, hi participaren tres universitats dels Països Catalans —la de València, la Central i l'Autònoma de Barcelona. Aquesta Comissió decidí de dedicar el congrés a l'anàlisi del context internacional en què s'ha de moure el teatre català o, per dir-ho en termes oficials, a la discussió sobre *Espais de relació entre les dramaturgies d'àmbit restringit i les dramaturgies majoritàries*. Amb tot, i encara que «els resultats dels congressos són molt imprevisibles, perquè de vegades els fruits són tant les sessions acadèmiques com allò que es cuina als passadissos», Graells remarca que «en decidir el tema del congrés, l'obsessió absoluta de la comissió assessora, de primer, i de l'executiva, després, ha estat

King Lear, Igmarr Bergman.

El Romancero de Edipo, Toni Cors.

no convertir el congrés en un mur de les lamentacions de les dramaturgies minoritàries.

I quan diem «espais de relació entre les dramaturgies d'àmbit restringit i les dramaturgies majoritàries» —precisa Graells—, volem dir que calen aquests dos elements, que s'han de contrastar, que hem d'analitzar la dinàmica entre aquests dos móns, que no es tracta de trobar-nos els professionals, els teòrics i els analistes de les dramaturgies minoritàries per plorar, sinó per discutir amb gent qualificada i representativa de les dramaturgies majoritàries».

A part dels resultats essencialment teòrics de les sessions acadèmiques i dels contactes que s'han propiciat o establert entre els participants, hi ha una sèrie de qüestions, a l'entorn d'aquest congrés, transcendent-lo, que cal considerar. Resulta evident, per exemple, que aquest congrés pot (i ha de) servir de plataforma excepcional per fer conèixer i difondre el teatre català. En aquest sentit, tots els actes paral·lels al congrés —exposicions, espectacles i col·loquis— hi han contribuït eficaçment. És evident també que aquest congrés pot (i ha de) catalitzar i reforçar les relacions internacionals del món teatral català. I en aquesta projecció, el fitxer que s'està elaborant —que recollirà, sistematitzades, unes 12.000 adreces d'institucions, companyies, sales, escenògrafs, crítics, directors, revistes... de tot el món i que estarà a disposició pública— o el butlletí periòdic d'informació teatral que ha anat editant l'Institut i que s'ha fet arribar a les 12.000 adreces del fitxer, poden facilitar els intercanvis i multiplicar els resultats. Qualsevol altra cosa, al marge de la major o menor magnificència acadèmica i oficial, constituiria un fracàs deplorable.

I encara subsisteix una qüestió bàsica. En algun moment, s'ha retret a l'Institut el fet de no dedicar el congrés al teatre català de manera específica. Guillem Jordi Graells manifesta de forma inequívoca que «per part de l'equip directiu de l'Institut s'ha pres una opció inicial ben clara. Que potser calia de primer un congrés sobre el teatre català? Bé, és una cosa discutible i, vista la decadència de la tradició assembleària de la professió, ens semblava molt difícil d'organitzar un congrés sobre el teatre català. I també teníem molt clar que no volíem un congrés sobre qüestions professionals, no ens semblava ni oportú ni interessant, sinó un congrés més de caire teòric on es discutís i s'analitzés el context en què s'ha de moure el teatre català».

UN DEBAT PENDENT I NECESSARI

Al marge del retret però, el debat resta pendent. Amb tot, i malgrat la seva peremptorietat, no costa gaire d'adonar-se que un congrés sobre el teatre català resultaria, en aquests moments, ben poc engrescador i, a causa del camp que pugui conjuntural, previsible-

King Lear, Iqmar Bergman.

ment inútil, o allò que els francesos defineixen com *un coup d'épée dans l'eau*. I una altra cosa que no podem oblidar: si bé pel que sembla tothom està d'acord que l'Institut del Teatre ha de tornar a ser competència de la Generalitat —i quan això passi, veurem com s'integra dintre de l'estructura teatral pública, en relació, per exemple, al Centre Dramàtic o al possible Teatre Nacional—, el cert és que l'Institut del Teatre encara depèn d'una corporació d'àmbit provincial, cosa que limita absolutament el seu camp d'acció i dificulta la seva projecció nacional, tot i ser, de fet, l'escola de teatre de Catalunya. Així doncs, s'entén que Graells pensi que «tot i la urgència d'aquest debat nacional sobre el teatre, em sembla que no l'ha d'organitzar només l'Institut; no podem oblidar que l'Institut encara pertany a una corporació determinada i amb un color polític determinat, i aquests problemes, el país encara no els ha superat, i sí, en canvi, l'Institut. Vull dir —afegeix— que, en tot cas, i de cara a aquest futur debat, l'Institut pot contribuir-hi mitjançant aquest Congrés Internacional en el sentit

de veure què té de comú el teatre català amb tot una altra sèrie de dramaturgies i de situacions paral·leles, d'analitzar els problemes que afecten totes les dramaturgies d'àmbit restringit».

I encara hi ha un altre projecte utilíssim. Conscient del fet que aquest congrés és tant una operació de projecció internacional del teatre i la cultura catalanes com una discussió que ha de tenir una incidència essencial en el debat intern, l'Institut ha creat una Comissió que, de manera paral·lela al congrés, s'encarrega de redactar un *Llibre Blanc del Teatre Català* que recollirà i sistematitzarà totes aquelles dades d'interès que, sens dubte, aportaran una informació i una documentació fonamentals quan es convoqui aquell debat pendent. De tot això, i sense haver de recórrer a supòsits agosarats, se'n pot desprendre que l'Institut considera que, com a apèndix d'aquest Congrés Internacional, s'hauria de celebrar un congrés nacional del teatre català.

Potser l'Institut mateix podria, si bé no dirigir-lo, llançar la idea d'aquest debat pendent i peremptori.

Nin Tanaka, Japó.

Amb tot, Guillem Jordi Graells no veu gaire clar que hagi de ser l'Institut qui llanci la idea. «En aquests moments —raona el subdirector—, es parla molt d'entesa institucional, de coordinació de les diverses institucions catalanes en l'àmbit cultural, i aquest pacte o entesa en sembla una condició *sine que non* perquè es pugui dur a terme sense friccions i sense exclusions aquest debat nacional que tothom veu tan necessari. Cal tenir en compte que, si bé en aquest Congrés Internacional de Teatre hi participen diverses institucions i en divers grau, també és cert que és un congrés de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, i aleshores, això, no diré que hagi provocat conflictes, però sí que comporta que el congrés estigui molt definit. En canvi, en tractar-se el tema d'un debat intern, d'un debat nacional, en el qual caldria evitar qualsevol mena de fricció i de suspicàcia, encara que l'Institut llancés la idea, no la podria tirar endavant si no s'hi apuntessin immediatament i en igualtat de condicions tota una sèrie d'altres instàncies que no podrien ser només institucionals, perquè per moltes institucions que hi participessin, si no hi intervingué

la professió —i ja sabem com està de poc articulada i fins desmobilitzada—, tot seria inútil».

En qualsevol cas, si bé aquest congrés no és —ni ha pretès ser— cap mena de panacea per al teatre català, sí que ens sembla una ocasió única i excepcional per engrescar-nos mútuament —i diem *engrescar-nos*, perquè la qüestió a debatre afecta a tothom, des del públic a les institucions— i posar en marxa un segon congrés que tracti de manera específica sobre el teatre català. Insistim, doncs, que aquest Congrés Internacional de Teatre pot ser i ha de ser un magnífic pròleg del debat nacional pendent. I si no, ja hem begut oli.

FRANCESC BURGNET I ARDIACA. Periodista i crític de teatre.